

Nyelvjárási adatok Sajóvámosról, Bátorból és néhány szó a nyelvjárási szövegközlésről

Sokszor tették már szavá, és legutóbb VÉGH JÓZSEF említi (MNyj. II, 54), hogy a nyelvjárási szövegek többnyire „a gyűjtő utólagos értékelése alapján, tehát sematikusan” adják vissza az illető nyelvi egységre jellemző hangállapotot. Arról van itt főképpen szó, hogy a publikált nyelvjárási szövegekből hiányoznak azok a hangtani jelenségek, melyek egyáltalán nem, vagy kevésbé jellemzők a nyelvjárásra, de amelyek a feljegyzéskor feltehetőleg elhangzottak. Köztudomású ugyanis, hogy a nyelvjárási adatközlők szövegeiben általában több hangalaki változat mutatkozik. Ezeknek száma és valószínűleg a minősége is függvénye a természetes beszédhelyzetből való kiszakíthatóság mértékének. Pl. a nyelvjárást beszélők hivatalos megnyilatkozásaiban (közönség előtt) különösen nagymértékű a nyelvjárástól idegen elem. A gépi felvételek szintén erős mértékben befolyásolják az adatközlőt. Természetesen nemcsak a külső körülményektől függ a nyelvjárás idegen elemekkel való színeződése, hanem magának az adatközlőnek az egyéniségétől is. E tekintetben sem csupán az adatközlő iskolázottsága, műveltsége és ennek folytán a köznyelv vagy a köznyelvi elemek használatára kifejlesztett készsége az egyetlen s talán nem is a legdöntőbb tényező (hiszen alig-alig találunk ma már olyan nyelvjárást beszélőket, akik ne rendelkeznének legalábbis bizonyos fokú készséggel a köznyelv használatára), hanem megfigyeléseim szerint nem utolsósorban az illető lelki beállítottsága, gátlásos vagy gátlástalan megnyilatkozási készsége befolyásolja abban, hogy milyen mértékben használ beszédében a nyelvjárásra nem jellemző köznyelvi vagy köznyelvi alakokat. — Egyébként ez a sajátos nyelvhasználati mód nemcsak hangtanilag jelentkezik, hanem kiterjed az alaktanra, mondattanra, sőt még a szóhasználatra is. Hogy ezeken a területeken történtek-e sematizálások, arról nem igen esett szó. Lehet, hogy nem. A mondatszerkesztésben ez különösen nehéz lenne, s e tekintetben inkább csak apróbb csiszolgatásokkal számolhatunk.

A nyelvjárási szövegfeljegyzéssel kapcsolatos probléma tehát summázva az, hogy a szövegmondásban mindig számolnia kell a feljegyzőnek a nyelvjárásra nem jellemző, főleg hangtani, de amellet egyéb jelenségekkel is. Kérdés mármint, hogy ilyen körülmények között melyik szövegközlési eljárás célravezetőbb.

Ami a sematizáló eljárást illeti, azt kell mondanunk, hogy bizonyos feltételektől függően lehetnek előnyei, ugyanakkor azonban kézzelfoghatók a súlyos hiányosságai is. Ugyanis a szövegmondónak azok az adatai, melyek nem jellemzők a nyelvjárásra, r é s z b e n „hamis” adatok az illető nyelv-

járás szempontjából. S a feljegyző, aki a nyelvjárási langue-ot kívánta nyújtani, a „hamis” adatokat a „valódi” nyelvjárási adatokkal helyettesítette. A m e n n y i b e n lelkiismeretes volt, és ismerte a nyelvjárást, vagy szükség esetén ellenőrizte adatait, akkor ez az eljárása előnyös abból a szempontból, hogy a szöveg felhasználójának valóban a nyelvjárási nyelvi rendszerére jellemző sajátosságokat nyújtotta (a nyelvjárási langue-ot), s így nem tévesztette őt meg. Hibalehetőség persze így is fennáll (ha egyéb nem is, az, hogy pl. egyes hangalakváltozatok mindegyike lehet langue értékű, s a szöveg esetleg csak egyiket nyújtja ezek közül: azt, amelyiket éppen az illető adatközlő használt). Kétségtelen azonban, hogy kevesebb, mint a kritika nélkül közölt szövegekben. Eme megfontolások ellenére sem tarthatjuk a „sematizálást” kielégítő eljárásnak. Azért nem, mert a parole-jelenségek is (ez esetben nemcsak a külső beszédkörülményektől független, hanem az attól erős mértékben függő parole-jelenségekre is gondolunk) nyelvi tények, s azoknak mellőzése az ilyen irányú kutatást értékes adatoktól fosztja meg.

Lehetne-e alkalmazni olyan eljárást, amely minden beavatkozás nélkül a valóban elhangzott nyelvi anyagot nyújtana, ugyanakkor azonban megszüntetné a bizonytalanságot az adatok értékelésében? Szerintünk ezt úgy lehetne elérni, hogy a szerző minden szükséges esetben megjegyzésekkel, jegyzetekkel látná el szövegét (magától értetődően elsősorban ott, ahol amúgy is változtatna, ha sematizálni akarna).

Tudjuk, hogy többnyire a köznyelvi vagy a köznyelvies alakok okoznak problémát a nyelvjárási beszédben. Bizonyos külső körülmények között (tehát a beszélő nem mindennapi természetes környezetében) kisebb-nagyobb mértékben feltétlenül valamilyen „köznyelvies nyelvjárást” jelentkezik. Hogy milyen mértékben, az leginkább a beszélő egyéniségétől függ, amire már utaltunk. Természetes azonban, hogy nem csupán ezek a köznyelvi vagy köznyelvies alakok kívánnak megjegyzéseket, hanem a nyelvjárásnak azok a ritkán használt régies elemei is, amelyek ott már nem általánosak, nem langue jelenségek. Sőt, szerintem csak hasznára lenne bármely szöveggközlésnek, ha a tetszőleges változatok közül az, vagy azok, amelyek nem szerepelnek a szövegben, szintén említést kapnának jegyzet formájában.

Csak egészen röviden megpróbálom itt jellemezni a különböző értékű nyelvi változatokat:

1. Előfordul, hogy egyes adatközlők emlékében felmerülnek olyan „nyelvjárási” elemek (szó, toldalék, hangalak stb.), melyeket már nem élő szüleiktől, rokonaiktól stb. hallottak. Az ilyen visszaemlékezésekkel óvatosan kell bánnunk. Kérdés, hogy többen is emlékeznek-e rá, odaválók voltak-e, akikre hivatkoznak. Döntő lehet az, ha a községre vonatkozólag vannak régi nyelvi feljegyzések, és ezek támogatják ezt. Ebben az esetben is csak mint kihalt elemet tarthatjuk számon. Ilyen elemek szövegben nem fordulnak elő. Esetleges szóközlésekben csak megfelelő kommentálással közölhetők.

2. Archaikus, régies elemeknek szoktuk nevezni azokat, melyek a nyelvjárársban régebben általános használatnak örvendhettek, ma már azonban csak ritkán, főleg néhány öregtől, vagy régiesebb beszédű egyénektől, családoktól lehet hallani. Ezek azok az elemek, amelyeket feltétlenül megmosolyognak (persze nem csupán ezeket mosolyogják meg!), ha nyelvi dolgok kerülnek szóba. Ha megemlítenek egy-egy ilyen régies szót vagy hangalakot, rendszerint meg tudják nevezni azokat a személyeket, akik ezt beszédjükben még használják. Ezek voltaképpen a nyelvjárási langue-ból a nyelv-

járás *parole*-ba szorult jelenségek. (Némelyike még lehet átmenet a *langue* és a *parole* között.) Ilyeneknek látszanak egyes vidékeken (nem mindenütt!) a következők: *oskola* (az *iskola* mellett), *kolompér* (a *krumpli* mellett), *Sándornyi* (a *Sándorékho* mellett), *hél* (a *pallás* mellett) stb.

3. Főalaknak szoktuk nevezni azt, amely a használatban legelterjedtebb. Ezeket tarthatjuk a nyelvjárási *langue* anyagának. Mivel két, esetleg több főalakja is lehet pl. egy szónak, hasznos, ha ezekről is tájékoztatást adunk a szövegekben. Két főalak esetén nem biztos, sőt általában nem valószínű, hogy ezek életkorok vagy nemek szerint oszlának meg, olyanképpen, hogy egyiket az idősebbek, másikat a fiatalabbak, illetve egyiket a nők, másikat inkább a férfiak használnák. Inkább arról van szó, hogy egyes egyének esetleg családok nyelvhasználatában egyik, másoknál a másik járatosabb. Ilyen egyenrangú főalakoknak mutatkoznak némely vidéken a következők: *bátok*~*bádog*, *gyég*~*jég*, *Sándorék* 'Sándorékhoz'~*Sándoréknál* 'ua.', *vádmák*~*pipacs* stb.

4. Ahogyan vannak ritkán előforduló régies alakok, ugyanúgy vannak (külső körülmények által nem zavart, természetes környezetben is előforduló) ritkán használt újabb jelenségek a nyelvjárásokban, melyek egyelőre *parole* jelenségek, s melyek többnyire *langue* tényvé válóban vannak. Ezek általában a köznyelvel egyező vagy ahhoz közel álló alakok. Ilyen ritkán használt újabb alakoknak látszanak egyes vidékeken a következők: *gabona* (a *gabna* mellett), *Sándorékho* (a *Sándornyi* mellett), *függöny* (a *fürhang* mellett), *rozs* (a *gabona* 'ua.' mellett), *napraforgó* (a *tányérvirág*, *tányérbél* stb. mellett) stb.

5. Mint már említettük, bizonyos külső körülményektől függetlenül jelentkeznek olyan spontán nyelvi jelenségek is, melyek a természetes környezetben nem fordulnak elő. Erre akkor lettem figyelmes, amikor Kákcson (Baranya m.), a nyelvjárást egyik legtipikusabban beszélő asszonytól vettem fel szöveget magnetofonra 1952-ben. Azóta még négy odaváló beszélőtől sikerült szöveget felvennem. Meglepő volt, hogy általában ugyanazok a jelenségek valamennyi beszélőnél hasonló módon jelentkeztek. Ilyen például a nyelvjárástól még ma is idegen *ide*, *itt*, *ijen* az *éde*, *étt*, *éjen* helyett. Vagy: a nyelvjárásban a jelentő mód, jelen idő többes 1. személyű igealakok (mind az alanyi, mind a tárgyas alakban) egybeesnek a felszólító mód többes első személyű alakjával (pl. *adjuk*, *adunk* helyett: *aggyunk*). A felvett szövegekben azonban ez a ma még — a nyelvjárásról szerzett eddigi tapasztalataim, ismereteim szerint — egyedüli nyelvjárási forma szinte alig fordul elő a sok köznyelvi alak (*aggyuk*, *adunk*) mellett. Ilyenféle jelenségnek látszik itt és másutt is a *talló*, *táro* szónak *tarló* alakja. Ezekhez hasonlót még sokat tudnánk felsorolni. Fel kell tennünk tehát ennek alapján azt, hogy egyes köznyelvi jelenségek használatára a nyelvjárást beszélőknek fejlett készségük van, adott helyzetekben könnyedén használják őket. Ezek megfigyeléseim szerint különösebben nem feltűnők a nyelvjárást használók, beszélők előtt, nem minősülnek „urizálásnak”. Nagy hiba lenne azonban, ha az adatok előfordulásának számaránya alapján próbálnánk jellemezni egy-egy nyelvjárást mai nyelvi rendszerét. Az ilyen jelenségek nem tekinthetők a nyelvjáráshoz tartozóknak, csupán egyes külső körülmények folytán jelentkező és így azoktól független variánsoknak. Mindezek persze nem értéktelenek, sőt nagyon értékesek a nyelvjárások fejlődésének vizsgálata szempontjából.

Mivel tehát szövegfeljegyzésre vagy szövegek gépi felvételére nem

tudunk létrehozni olyan külső körülményeket, amelyek biztosítanak afelől, hogy a szövegekben csak a nyelvjárási langue-ot kapjuk, el kell fogadnunk a különböző értékű variánsokat tartalmazó szövegeket. Az ilyen változatokat tartalmazó, gépi felvétellel készült szövegeket ezért nem kell tökéletleneknek tartanunk (vö. VÉGH JÓZSEF i. h. 53), hanem úgy kell tekintenünk, mint a gépi felvétel körülményeinek természetes velejáróját. Sőt tudatában kell lennünk annak is, hogy ezek a változatok is — bármilyen természetűek is azok — nyelvi tények, és feltétlenül érdeklődésre tartanak számot. Persze a nyersen, kommentár nélkül közölt szövegek kevésbé alkalmasak, illetve csak megfelelő óvatossággal használhatók fel a nyelvjárások jellemzésére, s általában dialektológiai vizsgálatokra. Legalábbis megnyugtató módon nem lehet őket felhasználni. Szükséges tehát a fenti szempontok figyelembevételével a szövegek megfelelő kommentálása. Hasonló kommentálásra céloz valószínűleg VÉGH is (i. h. 54). Ez csakis a feljegyzett vagy géppel felvett szövegek alapos tanulmányozásával és az ott felvetődő problémáknak az illető nyelvjárásban való további tüzetes vizsgálatával, a természetes környezetben elhangzó spontán megnyilatkozások türelmes megfigyelésével végezhető el. Ezt a munkát gazdaságosabbá teszi az a körülmény, ha egyébként jól ismerjük már a nyelvjárást. Mindenképpen aprólékos és hosszadalmas az ilyen munka, sok mindenre ki kell terjednie a kutatató figyelmének.

Szándékosan nem bonyolítottuk a kérdést most a különböző életkorúak a különböző nemek, felekezetek nyelvhasználatára jellemző jelenségek számbavételével. Természetesen ahol ilyen különbségek megállapíthatók, helyes azokat jelezni. E tekintetben nyomatékosan rá kell mutatnunk azonban az esetleges általánosítások veszélyére. Egyáltalán nem biztos például, hogy egy egy régies nyelvi jelenség feltétlenül az idősebbek nyelvhasználatában él (mondjuk egy bizonyos korhatáron felül). Sokszor inkább csak archaikusabb nyelvi állapotot tükröző családokról, egyénekről lehet szó. Hasonlóképpen bonyolult kérdés a nyelvi jelenségek nemek szerinti elhatárolása. (L. még LŐRINCZE LAJOS és IMRE SAMU tanulmányát: A magyar nyelv atlasz munkamódszere; szerk.: BÁRCZI GÉZA, 175—6, 196—7.) Nézetünk szerint ezek a szempontok már túlnőnek a szövegközlés célkitűzésein, elsősorban gyakorlati okból: túlságosan sok lenne a követelmény. Ezeknek a kérdéseknek a vizsgálata szerintünk más természetű munkáknak a feladata.

Röviden kitérünk még főleg a magánhangzókkal kapcsolatban jelentkező kérdésre. Arra ti., hogy egyes magánhangzók hangszíne, időtartama stb. sokszor ugyanannál a beszélőnél is eltérő módon jelentkeznek. A különböző hangszínű, időtartamú magánhangzóvariánsok egyikének vagy másikának a jelentkezése esetlegesnek, talán néha egyes személyekhez kötődnek (ott is azonban gyakran ingadozónak), tehát szabályokhoz nem köthetőnek látszik. IMRE SAMU tetszőleges variánsoknak nevezi őket (i. h. 203). Ilyenek pl. az *e*, *ē* hangok különböző zártágú fokozatai (főleg az északeleti területeken okoz ez különösen sok problémát a feljegyzésben: *e*, *ē*, *ĕ*, *ē*; hasonló problémák vannak az *a*, *á* zártága tekintetében is (ez különösen a Dunántúlon). Ilyen probléma a diftongusok hangszínének és hosszúságának a kérdése (*é*, *ie*, *iē*, *iĕ*, *iē*, *iĕ* stb.) vagy az illabiális *ā* illabialitásának foka egyes palóc vidékeken. Ilyenféle kérdés az *l*, *r*, *j* nyújtó hatásának az ingadozása is. Mindezekkel kapcsolatban aligha követelhetjük azt, hogy a szövegekben teljesen mondjon le a közlő a sematizálásról. Ugyanis ezeknek a vari-

ánsoknak a pontos lejegyzése (kézzel való feljegyzés esetében), olyan finom megfigyelést követel, hogy ez már esetleg a szöveg egyéb, lényegesebb elemeinek, illetve azok megfigyelésének és lejegyzésének a rovására mehet. Mindezekre helyesebb, ha előljáróban térünk ki, és itt jellemezzük az egyes hangok variánsainak elterjedtségét, s mondjuk el mindazt, amit ezzel kapcsolatban megfigyeltünk. A szövegben pedig, amit pontosan meg tudtunk figyelni, azt ugyanolyan formában közöljük, amit pedig nem, azt helyettesítsük azzal, ami a variánsok közül legelterjedtebb az illető nyelvjárásban. Az ilyenféle sematizálás sokszor szükségszerű, és a magunk részéről ezt nem látjuk veszedelmesnek.

Az alább bemutatandó szöveg kísérlet kíván lenni a fentiek illusztrálására. Előre kell bocsátanom, hogy tárgyi tekintetben ez a szövegközlés egyáltalán nem lép fel valamiféle példamutatás igényével. Több okból is kifogásokat lehetne tenni vele szemben: Nem mondható pl. teljesen sikerültnek az adatközlők megválasztása, ez a lehetőségektől függött. — A beszélgetés lejjebb ismertetett módszere is csupán próbálkozás. A kézzel történő feljegyzés persze nem sok megoldási mód között válogathat. — A szövegeket az ottani nyelvatlasz-gyűjtésem során jegyeztem fel. A benne előforduló jelenségek közül csak azokhoz tehettem jegyzetet, amelyeket a nyelvatlaszfelvétellel kapcsolatban megfigyeltem. Ilyenkor is többször óvakodtam a variánsok határozott értékelésétől, mert nem volt mindenre spontán elhangzott adatom, ami biztosabbá teszi az efféle értékelést. Elsősorban tehát a módszer szempontjából gondoljuk figyelmet érdemlőnek ezt a próbálkozást. E tekintetben is bizonyára akadnak még kívánnivalók. A jegyzetelés technikájában is lehetne talán más, egyszerűbb és gyakorlatibb eljárást alkalmazni.

*

A hat mese közül az első négyet 1953-ban Sajóvámoson jegyeztem fel Váradi János 46 éves, ottani születésű cipézmestertől. Születése óta állandóan a faluban élt, a falu nyelvjárását beszéli. Azért lett cipész, mert hibás az egyik lába. „A fehérvári bicska” és az „Aranyszörű bárány” című meséket hallásból ismerte. „A kotlós” és a „Szűkszavú János” című tréfás elbeszélések régi olvasmányai voltak. Munkája végzése közben mondta el valamennyit; lassú előadásban, szüneteket tartva, úgy, hogy nehézség nélkül megfigyelhettem és leírhattam. Néha előfordult, hogy nem tudtam az írással követni, ott irányítással visszatért a mese megfelelő részére. A szünetek miatt a fogalmazásra bőven volt ideje, s ez eredményezte valószínűleg azt, hogy az igényes fogalmazásra való törekvés miatt az elbeszélés több helyen nem kelti a természetes beszéd benyomását, elsősorban a mondat szerkesztés tekintetében nem.

Sajóvámosról a Benkő—Lőrincze-féle: „Nyelvjárási bibliográfia” szerint eddig még nem közöltek nyelvjárási adatokat. A község a palóc nyelvjárásterület keleti szélén fekszik. Illabiális *ä* hangot nem használnak. A zárt *ë* fonematikus szerepű, eltérően a községtől nem messze keletre fekvő területek nyelvjárásától. Több olyan hangtani, alaktani, szóhasználati sajátosság van meg a nyelvjárásban, melyek vagy palócos sajátosságok, vagy palócosak de egyúttal az északkeleti nyelvjárára is jellemzők. Pl. *ocsó* 'ocsú', *gyűrő* 'gyűrű', *gyűsző* 'gyűszű', *odó* 'odu', *váló* 'vályú', *szó* 'szú', *kócs* 'kulcs', de: *bűcsű* 'bölcső', *hívés*, 'hűvös', *hívej* 'a bab hűvelye', *kivél*, 'kívil', *szeke* 'szeker', *tehen* 'tehen', *gyűker* 'gyökér'. Egyes esetekben palatális hangrendű szavakban *e* helyett *i* a 3. szem. birt. szrag: *bőri* (a ritkább *bőre* alak mellett),

veji; ritkán előfordul a palatalizáció is: *tyűkőr* 'tükör' (mellette használatos a *tükör* alakváltozat is), *penyész* 'penész'; depalatalizáció: *batu* 'batyú', *gënge* 'gyenge', *ëgënyes*~*ëgënes* 'egyenes'; az *eszik*, *iszik* igéknek a múlt időben ez a rövidebb alakja használatos: *ëtt*, *itt*.

Az utolsó két mesét a Heves megyei Bátor községben gyűjtöttem 1954-ben. A „Bolond Bohóka” címűt Szecső Izabella 12 éves iskoláslány mondta el. Nagymamájától hallotta. „A lusta fiú” címűt Kovács Etelka 13 éves iskoláslány elbeszélése nyomán jegyeztem fel. Bevallása szerint édesapjától tanulta. Első pillanatra is feltűnik, hogy ezeket sokkal természetesebb, egyszerűbb nyelven mondták el a gyerekek, mint a sajtóvámosi mesélő, bár a beszéltetés módja azonos volt.

Bátor község nyelvjárása *ä-zó*, *ā-zó*, palatalizáló palóc nyelvjárás. A Nyr.1879-i évfolyamában (VII, 88) PÓKA ZSIGMOND által közölt néhány soros bátori szövegben az általa feljegyzett *áú*, *áo*, *oó*, *éé* diftongusoknak már nyomát sem találtam. A MNy. 1935-i évfolyamában (XXXI, 346) TORDAI ÁNYOS közölt néhány mondatot Bátorból. Ezekben sincs már feltüntetve egyetlen diftongus sem.

A szövegben a többször előforduló azonos jelenségek közül csak ahhoz tettem jegyzetet, amelyik sorrendben az első.

I. A fehérvári bicska

Hol volt,¹ hol nem volt, volt ëty szülőknek nagy rosz pajkos fijok, amej a pajkosságrül nevezetës volt. Többek között ëggyik pajkossága úty történt, hogy az édesapjának² volt ëgy gyönyörű fehérvári bicskájá³ és azzal lëmënt a kérbe jácádozni⁴ és õ ära⁵ nem gondolva, hogy az édesapjának féltët kincse volt ez a fehérvári bicska, jácádozás köbe ära lét figyelmes, hogy az ëggyik nagy odvas⁶ jába ëty szép rigómadár berepült.⁷ Ó az gondolta, hogy eszt a rigómadarat mëkfogja, tehát felkúszott a fára és bele akart nyulni az odúba.⁸ De az odú szája oj kicsi volt, hogy a kis kezecskéje nem mënd bele. Ezzel nekilátott a nagy munkához,⁹ és az édesapja fehérvári bicskájával keszte bőviteni az odút. Ahoty faragja az odú száját, ëggy óvatlan pillanadba a fehérvári bicska beesett az odúba. Az odúba nem tudot benyulni, amennyiben szúk volt és nagyon mëj. Lëjött a fáról¹

¹ Az *l*, *r*, *j* nyújtóhatása más adatközlőknél ingadozó jelenségnek látszott. Legtöbbször bekövetkezik a nyúlás.

² Labiális *ë* hangokkal (*ë*) más adatközlőknél alig talákoztam. Itt gyakran fordul elő. Feltűnő, hogy inkább az elbeszélés kezdetén használta ezeket, később kevésbé. — Többször fordul elő a zárt *ä*-nél nyíltabb *ë* (*ë*, *e*); más adatközlőktől ilyeneket is nagyon ritkán jegyeztem fel.

³ Vö. több adatközlőtől: *ruháját*, *taréja*, *fésűjök*; — *gyűrője*, *birója*, *disznója*.

⁴ Vö. több adatközlőtől: *kécérés* (ritkán használt szó, mert nem vetik a búzát, rozstot vegyesen). A hosszú mássalhangzók gyakran félhosszúak, néha rövidek.

⁵ Általánosan használt alak: *ära*, *amära* 'arra, amarra'.

⁶ Az *odvas* főalak mellett ritkán előfordul még *odós*.

⁷ A fogalmat általában a *száll* szóval jelölik még (természetesen ismerik a *repül* szót, de ha használják is, az nagyon ritkán fordul elő). Vö. még a spontán beszédből: *Mi* ('milyen') *madár az, aki ott száll?* Továbbá: *kiszállított* 'kirepült a fészkből' (a fiatal madár); *szállítós män* 'elég nagy már a madár, lassan kirepül a fészkből'. — Lásd a szövegben lejjebb: *elszállott*.

⁸ Más adatközlőktől csak *odó* alakot jegyeztem fel.

⁹ A *-hoz*, *-hez*, *-höz* ragok mellett a rövidebb *-ho*, *-he*, *-hő* ragok párhuzamos alakoknak tekinthetők. A szövegben csak a hosszabb alak fordul elő.

¹⁰ A nyelvjárásban a zártabb: *-rül*, *-rül* alakok használatosak. A szövegekben is lejjebb háromszor a zártabb alakok fordulnak elő.

és bemént a létrájér¹¹ az udvarba. Bedukta az odúba és bemént és kihozta a fehervári bicskát, sajnos eltörve. Még ő bent kereste a bicskát az odúba, addig a madár is elszállott. Ahogy ott forgatta a kezébe az édesapja fehervári bicskáját, gondolkozóba esett, micsinájjon: világa mennyen-é vagy bevigye az édesapjának az eltöröt fehervári bicskáját. Gondolva aszt, hogy az édesapjától¹² nagyon ki fok kapni, úgy határozott, elmegy világot próbálni. Ahogy ment mendégélt, eggyik falu szélén bemént a lakásba, köszönt illedelmesen, és kérte a házigazdát, hogy fogaggya őt fél valamijen munkára. A házigazda kissé gondolkodott.¹³ Így szólt a kislejűcskának: na fiam, ha akarod, it marathac juhászujtárnak, úgyis tegnap engettem el eggy ugyanijen fijucskát, min te vagy. Hejette fogod őrizgetni a nyájamat. Úgyis volt. Másnap réggel kihajtotta a juhokat legelni. Idők telték el, ő haza nem járt a junyájjal. Kin a mezőn volt eggy akól¹⁴ egy nagy erdő mellett, amejbe mindén éjjelre beterelte a rábizot juhokat. Végül bejöttek a hívös éjszakák és éjjel nagyon fázott. Ezért az akój mellett bátorkodot tüzet rakni, hogy jól megmeleggyen, megrakta jól a tüzet, úgyannjira, hogy a lángok elérték az akónak az eresztét. Aminthogy az akol zsúpfedeles volt, belekapott a zsúpfédélbe, s légett az egész akol és benne az egész junyáj. Eszt a gazdája meglátta, gyorsan a juhász kampójával futott a színhéjre, és már messziről hozzáfogott ordítani, hogy megáj te dezentor, ha mekjoglak, agyonütlek. Eszt a fijucska be nem várta, gyorsan hozzáfogot futni, s nekivágott az erdőnek. Ahogy ment mendégélt, azasz hogy rohant, őra lét figyelmes, hogy az erdő sűrűje között éty tűszfény világitott. Kissé megált és gondolkozóba esett, hogy odamennyen-é őra a hejre vaty sém, még végül elhatározta, hogy elmegy őra a hejre. Ahogy odaért, látta, hogy sok embérek ültek a tűsz körül, bátorkodva odaköszönt, amire az embérek feléve, mingyár aszt kérdészték: Hol jársz te itt öcsém, nem félsz, hogy rosz hején jársz? Ez itt egy betyártanya, ahol állandóan betyárok tanyáznak. A fijucska bátorságot véve aszt felélte: Félni épen nem félek, de őra kérném a bácsikat, hogyha lennének szivesek éty kis ételmaradékot adni, mert nagyon éhes vagyok. Eggyig betyár azonnal felállt, és a bográdzsból éty tányér ételt szédett és odaatta a gyermeknek, amit a gyermek nagyon jóízűen megévett. Az étel után kapott egy jó pohár bort is, mivel hogy borok volt bőven, amit jóízűen fogyasztott. Nagyon él volt fáradva, léfekütt, és úgy tett mintha alut volna. Ére a sog betyár közül eggyik feltörte a cséndet és monta a többinek, hogy micsinájjunk evel a kis fijucskával, mek kellene eszt nekünk ölni, mer felfédészte a mi betyártanyánkat, és ez nekünk áruulónk lehet. Mire a másik ász mongya: Ne öjjük meg, hanem van itt ez az üres hordó, fenekejük fél [vegyük ki a fenekét], és zárjuk bele. Úgy is volt. Belezárták a hordóba és ők azzal elméntek a betyártanyáról. Ő a naty félelmébe hozzáfogot sirni, ő mos már ebbe a hordóba el fok pusztulni. Eggy ész ütötte (!) [eszébe jutott valami] és fokta a zsebéből az édesapja fehervári bicskáját, hozzáfokta vágni a hordó, fenekét, és amint vákta, vágot rajta eggy oja jukat, amin a keze már kifért. Amint a kezét kidukta, az édesapja fehervári bicskája a kezéből kiesett. Így tovább nem tudott dolgozni, nem tudott ojan lukat¹⁵ vágni a hordón, amin kibujhatot volna.

¹¹ Vö. a több adatközlőtől származó: fajig 'fáig', fajér 'fáért', apjájé 'apjájé'; a spontán beszédből: kukoricaér 'kukoricáért'.

¹² Általánosan használt alakok: -túl — -tül. A szövegekben is lejjebb csak ez fordul elő.

¹³ Vö. fentebb: gondolkozóba.

¹⁴ Lejjebb a többször előforduló akol mellett előfordul egyszer: akój is. — Vö. a jászol alakváltozataival: főalak: jászoj, ritka: jászol.

¹⁵ A nyelvjárásban általánosan használt alak: juk. Fentebb így is előfordul egyszer.

Ismét elkésereedett és hozzáfogot sírni, hogy nincs szabadulás. Ahogy ot sír, ára lét figyelmes, hogy valami álatok verekédnek az élszört csontokon. Ahogy ot verekettek, az égygyik álatnak a farka bement a kivágot lukon, mire a fiúcska az álat farkát elkapta és erősen belekapaszkodott. Az álat megijett, és ijettébe hozzáfogot rohanni és vitte magával a fiúcskát a hordóba. S ahogy rohant ki az erdőből, mént árkom-bokron, míg végül elérte a kisfiúcska kösségét,¹⁶ és ahogy ot szalatt, hányódott a hordó, nekivágódott a falu szélén egy naty kőnek, mejtül a hordó darabokra szakatt, akkor látta még a kisfiú, hogy az éty farkas völt, ami az ő saját falujába nagyon összetörve hazavitte. Bemént a szüleji lakásába. Ha a hordó szét nem szakat vólna, az ém mesém is tovúp tártot vólna.

II. Az aranyszörű bárány

Höl völt höl nem völt, völt éty szegény családnak annyi gyèrmèke, mint a rostán a luk, még attúl is több égygyél. A szülök hozzáfoktak tanakodni, hogy mégis ennyi sog gyèrmèkét eltártani nehéz, így ezért elhatározták, hogy a legnagyobbik fijok mennyèn él szölgálni. A szülök félkérték a fiút, hoty keressém magának valahol éty hejet, ahöl keres magának ruhára valót és énni adnak neki. Úgy is völt, a fijú szót fogadott a szülöknek, elbúcsúzott a szülöktül, és ot hatta a szülöi házat. S amint mént méndégélt, messze, messze a nagy idegèmbè, talált kin a mezon egy lakást, amej lakászba bátorkodod bemènni. Ahogy mëgnyitotta a lakás kapuját, a juhászkuttyák nekironítottak a kapunak, és hozzáfoktak ugatni. De ő ezzel mit sèm törödve, bemént a lakászba és köszönt illèdelmesen. Mire a bentlakók fogatták a fijatalemberét és kérdèszte a gazda : Mi járadba vagy, öcsém? Azért jöttem, hogy nem-è fogadnánag be juházbojtárnak.¹⁷ Mire a gazda igènnel válaszolt. Amennyiben a fijatalember mán nem oj kicsi völt, tehát tudni akarta, hogy mi lèssz a fizetése, mire a gazda aszt monta : kapol ruházatot és tejes ellátást és égy aranyszörű bárányt, ha jól viselkedél. A fijú mëkfogatta, hogy a legjobban fog viselkèdèni, és hogy a rábizot junyját lèlkiismeretèsem fogja örizni. Tényleg úgy is völt, hogy a szavát, amit mondott, beváltotta, ezért az égy évi munkája után mëkkapta az aranyszörű báránykát. Ráadásul kapott éty szépepszölo furuját. Amikor mëglátta az aranyszörű báránykát, örömèbe elhatározta, hogy ő a szölgálatával az aranyszörű báránykával mëglepi az ő szüleit. Èlköszönt a gazdájátül és elindült hazafelé; és ahogy mént méndégélt az aranyszörű báránykájával, nagyon elestèlèdètt. Nem mert továb utazni. Félt a sötét éjszakátül. Bemént a kösség égygyik lakásába, ahol égy özvegy asszony és égy lányka lakott a lakászba. Kért szállást magának és az ő aranyszörű báránykájának. Az özvegyasszony kèsségel adot mindakettőjöknek hejjet. Az özvegyasszony lánya nagyom mëkszerette a kizsbárányt, és éjjel kimènt hozzá és mëksimogatta az aranyszörű báránkát.¹⁸ mire a kislánymak a keze rátapatt a bárányka szörère. A juhászlegény réggel félkelt, kimènt az istálóba, hogy elindul a báránykájával, haza, akkor látta mëk, hogy a kislány nagy sírt, hogy nem tut szabadulni a báránytül, mer rátapatt a keze. A juhászlegény szölt az édesanyjának, hogy ő már mènne hazafelé, de a lány nem tud a báránytül szabadulni. Kénytelem vagyok vinni-a lányát is. Kinyitotta az istáló ajtaját, elövètte a szépepszölo furuját,

¹⁶ Vö. lejjebb : falu.

¹⁷ Vö. fentebb : juházbojtárnak.

¹⁸ Vö. a szövegben többször előforduló bárányka alakkal.

mire a bárány táncolva kijött az istálóból, és a hozzátapat lány is ugyanúgy táncolt. Ère a lány édesanyja odasijetett a lányához, hogy már csak nē vigye el a juhászlegény a lányát, és keszte òlhúzni az aranyszörű báránykától. Ahogy mőkfokta a lányát, az ő keze is hozzátapat a lányához. A juhászlegény nagy büszkén kitérta a kaput ész belefűjt a szépen szóló furujájába, táncra pèrdült az aranyszörű báránka, utána a lány és végül az öregasszony. Úgy mēntek végig az úccán, vikkedvűen táncolva. Eszt a falusi asszonyok látták, fèlháborodva kijabáltak, hot tán megvattok bolondulva, hogy van kedveték táncolni, s az ègyyik asszony fogja a kényérsütő lapátot, próbája ütni az asszonyt, mire ő is a kényérsütő lapáttal az asszonyhosz tapatt. Szalatt a másik asszony a ruhamangorlóval, hogy ő is kiòlti bosszúját és ráütött az utolsó asszonyra, mire ő is odatapatt. Akkor mán táncolt az aranyszörű bárány, utána a kislány, a kislány után az édesanyja, az édesanyja után a kényérsütő lapát, utána az asszony, az asszony után a ruhamangorló, a mangorló után a másik asszony és így mēntek vígan végig az úccán. Míkor a tēplom¹⁹ elibe értek, épen akkor jöttek²⁰ ki a tēplom-ból. Eszt meglátta a pap, megbotránkoszott. Mēnt, hogy rendet teremt ezēn tivornyázó néptömek között, keszte az utolsó asszonyt ráncigálni, de ő is odatapatt. Ère figyelmes lett a kántor, hogy már a pap is táncol, mēnt, hogy rendre utasíttya²¹ a papját, hotyha már a híveji még is vam bolondulva, legaláb neki légyēn esze. De sajnos, ő is ot maratt. Ère a tēplomból jövő néptömeg fèlháborodék annak láttán, hogy èty kis juhászlegény szépen szóló furujájától ennyi rēngēteg nép táncra pèrdül, és még ami a lektőBB, az ő papjok és kántorjok is kōszte van. Ère az egész néptömeg rárontott a táncoló tömegre, hoty széthúzgájják őket, mire az egész nép ètytől-ègyyig egybeforrott. A juhászlegény nem kimélte a furuját, továp fűjta, és így az egész nép táncolt. Táncolt az aranyszörű bárány, utána a kislány, kislány után az édesanyja, az édesanyja után az asszony a kényérsütő lapáttal, asztán a mangorló az asszonnyal, a pap, a kántor és az egész falu. Így mēntek vígan ki a falu határán, ahòl nem messze vòlt a kirájnak kastéja. A kiráj eszt meglátta, futárt küldött a tömeg elibe, hogy aki ezēn tömegét vezetì, légyēn szíves fàraggyon be az ő kastéjába. A juhászlegény abbahatyta a furujalást és az aranyszörű bárány a tömeggel ègyyütt abbahatyta a táncot. Elment a kiráji kastéjba ész bejelēntette a kirájnál, hogy ő az, aki ezēm vikkedvű tömeget vezetì. Kérte a kiráj, hogy jōjjom be ezēm vikkedvű tömeggel, és az ő búskomor lányát,²² aki soha még nem nevetett, nevetesse még, neki aggya a fele kirájságát és az ő ègyyetlen lányát. Fèlnyittatták a kiráj arany kapuját, és a juhászlegény lēmēnt a tömekhez, elòvette a szépen szóló furujáját, ész belefűjt, mire hozzáfogot táncolni az aranyszörű báránka, utána a kislány, az édesanyja, a kényérsütő lapát, az asszony, a ruhamangorló és még ègyy asszony, a pap, a kántor és az egész nép. Így mēnteg be táncolva a kirájkastéj udvarába, ahol a kirájkisasszony hangos kacajjal nészte végig ezēn táncoló tömegét. Így megnyerete a kirájlányt és a fele kirájságot, és meglétt a nagy lakoma, a lakomá részt vètt az aranyszörű báránka, a kislány, lány édesanyja, a kényérsütő lapát, az asszony, a mangorló és még ègyy asszony, a pap, a kántor és az egész nép. Jól mulattak, èttek, ittak, még most is élnek, ha még nem háltak.

¹⁹ Spontán beszédben többször így hallottam tēplomka. Pl. Elmēnyünk tēplomkaba.

²⁰ Általánosan használt alak: gyűttek.

²¹ Az -ít képzős igék megfelelő alakja a nyelvjárásban: taníjja 'tanítja, tanítsa'.

²² A lány szó nyelvjárási alakja: jány; vö. több adatközlétől: kisjány, nagyjány.

III. A kotlós

Éty szegény fijatál pár teljes nincstelenségbe élve, eggyetlen kotló és haszonöt tojás volt az összes vagyonok, amejt a fijatál asszony nászajándégba kapott a keresztannjátúl. Ók esztet egy rozszant bútor alá, az ágy alá tették és nagynehezem várták, hogy a kotló kikölcse a huszonégy darap tojást, amibe látták az ő boldogulásokat. Amikor este álomra hajtották fejéket, nyugovó hejékén hozzájoktak tervvezetni, mielőtt elaluttag volna, hogy mit is vésznek ők abból²³ a kotlóájja csirkébül, ha az nagyra megnő.²⁴ Az asszony feltette a kérdést, mire a férj így válaszolt: Feleségem, ha ezén kicscsirkék ojan nagyra megnőjének, hogy elat-hassuk, vészüng belüle egy malacot. Az megnő, annak lesz kismalacaji. A malacokat elaggyuk, vészüng belüle egy borjút. A borjú megnő, annak lesz kizsborjúja, aszt elaggyuk s vészünk érte éty kicscsikót. Az megnő, ára vészünk hámot, vészünk éty kocsit, és majd ém fuvarozni fogok vele járni. És keresék jó pészst, szépem fogok ruhászkozni, jól élünk, csináltassunk szép házat, asztat szépem bebútoroz-zuk, de azért, feleségem, arra kérlek, hoty ha majd azon a partom megyünk²⁵ félfelé, ami tudod ot van a város tövébe, hát ott azér száj lē, ha vigyük a tērhet, mert annak a szegény lónak nehéz lēssz a partom félmēnni. Ére az asszony mēk-szólal, asz mongya a férjének, hogy én nem szálók lē, mert már eleget gyalogoltam mijóta élék. Elvégre azér van lovunk, hogy vigyem fél a parton is. De a férj érzett a nemlétező lóval és sájnálta nagyon, s ő ezért állandóan aszt hájtogatta, hoty szájor lē a parton. De a felesék hajthatatlan maratt és mereven kitarott az elébbi álása mellett, és aszt hájtogatta, hogy ő bizon nem szál lē. Mire az ágyon a két fijatál pár közöt valóságos párvijadal tört ki. Még úk ottam vijaskottak, addig az ágyok alól hangzott a kotlónak a hangja, hoty hífta²⁶ a csirkéit a tojászból. A vijadal továp tartott, úgyannyira veszekétek és verekétek, hogy a rozszant ágy összeszakatt, ráestek a kotlóra, megdöglött a kotló, összetört a tojás, és vége lett a naty tervvezetésnek. Amikor a férj félált és meglátta, hogy megdöglött a kotló és összetört a tojás, ity szólt a feleségéhez: Látot, feleségem, ha ott azon a parton lészáltál volna, a mi szép tervünk valóra vált volna.

IV. Szükszavú János

Völt éty földbirtokos, annak volt éty kocsisa. Úty hífták, hoty Szükszavú János. Éccér a földbirtokos felesége monta Szükszavú Jánosnak: fog be a hintóba és vigyél engémet az álomásra, én most elmégýék a nővéremnél nyarálni. A János szót is fogadott, befokta a lovakat a hintóba és kihajtott az álomásra. Amikor a gazdasszonya lēkelt a hintóról, asz mondotta a Szükszavú Jánosnak: nem tudom, mikor tērék vissza, de mindēn esetre, mielőtt hazajönnék, mēk fogom írni, hogy mikor és hányórási vonathoz kēl jōnni értem az álomásra. De nagyon kērēm,

²³ A -ból, -böl rag általánosan használt nyelvjárási alakja zártabb: -bül, -bül. A szövegekben is ez fordul elő túlsúlyban. Kétszer előfordul a nyíltabb alak is: abból, tojásból.

²⁴ A nyelvjárási alak: megnő. A szövegben a több megnő alak mellett egy esetben a megnő is előfordul.

²⁵ A nyelvjárársban az igék jelentő mód jelen idő többesszám első személyű alakja egybeesik a felszólító mód megfelelő alakjával (lásd a szövegben is egyszer kissé fentebb: csináltassunk 'csináltatunk'). Vö. még a 19. jegyzettel.

²⁶ Vö. a több adatközlőtől feljegyzett: híttad, hínnak, mēkhí alakokkal.

János, hogy míg oda lészek, mindére nagyom vigyázzanak a férjemmel együtt. Ère Szükszavú János bölintott egyget a fejével, mint aki aszt akarta vóna azzal mondani, hogy mindére vigyázni fognak. Elővette a kötözködésétül [nadrágkötésből] a doházacskóját, és mektöltötte a rövítszárú pipáját, és rácsapott a lovakra, és bandukolt lassan hazafelé. Jó idő telt el addig, amíg az asszonya levelet küldött, hogy mennyen ki érte az álmásra. Szükszavú János a levelet elolvasta, befokta a lovakat a hintóba, kimént az álmásra, mire kiszáratva berobogott a vonat. Kiszáld belőle a gazdasszonya, és félült a hintóra. Majd mikor elindultak, kis idő múlva asz mongya Szükszavú Jánosnak a gazdasszonya : Mi újság van odahaza, János? János ère így válaszolt: sémmi különös, csak a kedvèlt házörző kutyánk megdöglött. — Kérdi Jánostól a gazdasszonya : Mibe döglöt még a kedvèlt házörző kutyánk? Ère János aszt felèlte, hogy megégètt. Ismét kérdi az asszony : No és hogy égèt még? Mire ő aszt felèlte, hogy belebújt a szálmakazalba és az meg gyúlt és a kutya így égèt még. Akkor asz mongya az asszony neki : És egyeb nem égèt még? De igèn — mongya János — megégètt a dohánypajta is. Kérdi az asszony ismét : És még mi égèt még? — Megégètt a kastéj is. — És mikor égèt még? — kérdi az asszony. Mongya János : Èjfel. Akkor az asszony elordította magát : Hiszèn akkor a kastéjba beleégèt mindèn, köszte a férjem is. Mire Szükszavú János aszt felèlte : Igèn a férje is. A végrehajtó léfoglalta az összes ingó és ingatlam vagyont, ami megmaratt, még ez a két ló sè a magáé, amit mostan hajtok, ez is lè vam foglálva. Ezèn szavaknak hallatára az asszony a szivèhész kapott, és Szükszavú János háziasszonyát az álmásról halva vitte haza.

V. Bolond Bohóka

Vót egy asszonnak èty fijá : Bolond Bohóká. Dolgozni járt. Áz első nâp ègy gombostút²⁷ keresètt, oszt mikor gyöt házafelé, a szálmákázalbé szúrtá. Amikor házamènt, az ètsánnnyá aszt kérdèszte tôle : ná fijám mit kerestél? Ász montá a fijá, hogy ègy gombostút, Amikor házafelé jöttem,²⁸ a szálmákázalbé szúrtám. Áz ánnnyá aszt montá : Ó, tè²⁹ Bolond Bohóká, mé nem a kálápotho szúrtád? Bolond Bohóká aszt feleltè, hogy májd úcs csinájá máskor. Másik nâp is elmènt. Akkor még ègy ekevását hozott és a kálápjáho szúrtá. De nem bírtá és ot háttá. Mikor házáért, aszt kérdèszte az ánnnyá, hogy no, fijám mit kerestél? Ász montá, hogy ègy ekevásád, de nem bírtám, oszt ot háttám. Áz ánnnyá asz montá, hogy ó tè bolond Bohóká, mé nem köttè rû máddzágot és foktád volná³⁰ fél a válládrá. Bolond Bohóká asz montá, hogy máj úcs csinájá máskor. A hár-mádk³¹ nâp is elmènt, ègy bornyút keresètt. Eszt a vállára foktá és elhosztá házá, de nem bírtá, oszt ot háttá. Amikor házáért, kérdèszte az ánnnyá, hogy no fijám, mit kerestél. Ász montá, hogy ègy bornyút, de nem bírtám, oszt ot háttám. Áz ánnnyá asz feleltè, hogy mé nem köttè a nyákürá kötelet és vezetted vóna házá.

²⁷ A *tű* szó hangalakja a nyelvjárásban : *tő*.

²⁸ A szabályos nyelvjárás hangalak : *gyön, gyövök, gyöttek* stb. L. feljebb a szövegben is.

²⁹ Spontán beszédben többször *ti* alakban hallottam, pl. : *Figyejé ti is!*

³⁰ A nyelvjárásra az *l* kiesése nem jellemző, de ezt a szót *vóna* alakban jegyeztem fel : *Jó vóna há fogadásád betártáná*. Lejjebb a szövegben is előfordul.

³¹ A *d* az *i* előtt általában *gy* lesz a nyelvjárásban, pl. *ágyig*, de vannak kivételek is, és egyes szavakban kettős alak mutatkozik : *gyíjő ~ díjő*; *gyínnye* : ritkábban *dínnye*. — *Vő*. a szövegben lejjebb : *négyegyik*.

Bolond Bohóka ász montá, hogy máj úcs csināja máskor. A négyegyik nap is elmént, akkor még éty szép lányt³² keresett, kötelelet kötött a nyakára, oszt úgy vezetett házafelé és bekötté a jászuba³³ és szénát adott elejbe. Amikor bemént, ászt kérdészté az ánnya, hogy no fijám mit kerestél. Szép lányt kerestem, beköttem az ólba, tettem elejbe szénát. Az ánnya ász montá, hogy hoz be, jó léssz ez nekét feleségédnek. Be is hoztá. Nemsokára még is esküttek. Nemsokára lett égy másik lágzi, ábbá ókót³⁴ mékhitták.³⁵ Akkor Bolond Bohóka vitt tyúkot mék túróslépént. Éty földön ot vót égy döglöt kutya, oszt rávicsoritotta a fogát. Ó ász hitté, hogy mék-hárápjá és odavetté neki a tyúkot. Ahogy mēntek az úton, náty sár volt³⁶ és a túróslépént léraktá a földre, hogy sáros né légyék a cipőji. Mikor odaértek, lēültek az ásztál mellé és éttek. Akkor nem sokára jöttek házafelé, rájok estelédett és fél-mēntek égy náty fára. Éggy ájtót is vitték. Tizēnkéd bētyār a ja alá kerekédett. A Bolond Bohóka az ájtót lēngetté és égy bētyārnak a fejire esett. Az ot marátt, a többi elszalátt. Az az éty pedig ászt kijábátá utānnok, hogy né szalággjátok, embēr lót, kettő lót. [Ti. ijedtében a vót helyett lót-ot mondott.] Végi.

VI. A lusta fiú

Vót éggy ásszonnák éty fijá. Nagyó lustá volt. Egész nap nem csinált sēmmit. Tizēnkét éves korābān az ánnya elkültté vilāgot próbāltni.³⁷ Éty kerekérdő közepébe³⁸ ért és ot lēült, gondolkozot,³⁹ hogy mi csināljon. Ekkor odāmēnt hozzū éty sás és kérdészté, hogy májé búsul. A fijú elmesélté, hogy mi történt velé. A sás ász montá neki, hogy né búsújjon, májd ő segít a báján. Ász montá neki, hogy újjon a hátára, és elviszi őt az áranybányá tetejére.⁴⁰ A fijú fél is űlt, a sás mék-kérdészté tőlé, láttyá-é még a földet. A fijú ász montá, hogy még láttyá és mék-fēnteb repült⁴¹ velé. Mēgint mékkérdészté tőlé, hogy láttyá-é még a földet. A fijú ász montá, hogy már nem. Akkor ász montá, hogy csússzon árābb⁴² a hátān. Ekkor a sás a levegőbe mékfordút,⁴³ és a fijút lēvetté a hátaró. A fijú éty szenes tuskorá esett. Az ágyvelejé kiloccsánt. Az embērek az ánnyanak kijábáltak, az ánnya ász montá : így jár, áki nem dolgozik.

KERESZTES KÁLMÁN

³² Megítélésem szerint a nyelvjárásban egyes szavakban az *ly*-es és a *j*-s ill. *l*-es alakok tetszőleges használatúak : *lyány* ~ *lány*, *bélyeg* ~ *béjeg*, *ilyen* ~ *ijjen*, *selyēm* *sejēm*, bár lehet az is, hogy a *j*-s alakok még egyelőre a beszédkörülményektől függő variánsok.

³³ Ritkán előfordul a *jász* alak is.

³⁴ Őket alakban is feljegyeztem.

³⁵ A még igeikötő *g*-je általában hasonló az utána következő mássalhangzóval. Megfigyelésem szerint a *h*-val ritkábban, pl. : *mékhalt*, ritkábban : *mékhalt*. (Vö. Nyr. VIII, 88 : *méhalok*.)

³⁶ A szövegben többször előfordul *vót* alakban. L. a 30. sz. jegyzetet.

³⁷ A főnévi igenév képzőjének nyelvjárási alakja : *-nyi*.

³⁸ A palatális hangrendű szavak egyes szám harmadik személy birtokos személyragjának szabályos alakja : *-i*, *-ji* : *kezibe*, *gyűrőji*, *teteji*, *nyelvi*, *üvegi*, *zsebi*.

³⁹ Feljegyeztem *gondókozik* alakot is. Vö. a 30. sz. jegyzettel.

⁴⁰ L. a 38. sz. jegyzetet.

⁴¹ Amennyire meg tudtam állapítani, a fogalomra inkább a *száll* igét használják, de a *repül* szó is elterjedt.

⁴² Az *arra* szónak két változatát jegyeztem fel : *ará*, *arrá*.

⁴³ L. a 35. sz. jegyzetet.